JOURNAL OF INTERNATIONAL MUSEUM EDUCATION
2021, VOL. 3, NO. 1, 40-55
https://doi.org/10.51637/jimuseumed
https://dergipark.org.tr/jimuseumed

JIMUSEUMED

Museums and Historical Places in Social Studies Textbooks: A Document Analysis*

Servet ÜZTEMUR

Gaziantep University

Seda AKIN

Fatih KAPLANTAŞ

Ministry of Turkish National Education

ABSTRACT

While school activities have a limited connection with real life, activities outside the school contribute to the development of students' ability to observe, work autonomously, and problems solving. Out-of-school education enables students to gain experience by connecting with real life. The focus of this study lies in the examination of the potential of social studies textbooks, especially contents about museums and historical places, in increasing students' out-of-school learning, autonomous learning, curiosity, and research skills. In this regard, finding out how the museums and historical places included in the social studies textbooks and their frequency are needed. Therefore, the current paper aims at analyzing the Social Studies textbooks for fourth-seventh-grade students and T.R. History of Revolution and Kemalism textbook for eighth-grade students regarding museums and historical places. Accordingly, the content analysis method was applied to all social studies textbooks used in the 2020-2021 school year. Using descriptive analysis, museums and historical places included in the textbooks were grouped into image, text, image+text, and assessment and evaluation categories. The obtained results indicated that museums and historical places are mostly included in the learning domain of culture and heritage. The frequency of museums and historical places in the textbooks increased as the grade level of the textbook increased. Museums and historical places are mostly described in textbooks in image and image-text format. The results of the present paper contributed to the literature by revealing the potential of textbooks about making students aware of museums and historical places and increasing their interest in such places as well as improving their autonomous learning ability.

Keywords: Social studies, textbooks, museum, historical place, document analysis

Type: Research

Article History
Received: 19.07.2021
Accepted: 19.09.2021
Published: 20.09.2021

Corresponding Author:
Servet ÜZTEMUR

SCREENED BY
iThenticate
Professional Plagiarism Prevention

Zeugma Mosaic Museum / Gaziantep

Suggested Citation

Üztemur, S., Akın, S. & Kaplantaş, F. (2021). Museums and historical places in social studies textbooks: A document analysis. *Journal of International Museum Education*, *3*(1), 40-55. https://doi.org/10.51637/jimuseumed.973303

About The Authors

Servet Üztemur, He is an Associate Professor at Gaziantep University, Nizip Education Faculty, Social Studies Education Department. servetuztemur@gmail.com, *https://orcid.org/0000-0002-1580-9123*

Seda Akın, She works as a social studies teacher in the Turkish Ministry of National Education. She is a graduate student at Gaziantep University. sedasevgiliakin@gmail.com, https://orcid.org/0000-0002-2491-8428

Fatih Kaplantaş, He works as a social studies teacher in the Turkish Ministry of National Education. He is a graduate student at Gaziantep University. fatihkaplantas95@gmail.com, https://orcid.org/0000-0002-0651-8789

*Preliminary findings of this study were presented at the 5nd International Congress of Eurasian Social Sciences held on 21 May-24 May 2021 at Muğla/Bodrum and not published in full text.

© 2021 **JIMuseumED** – Turkey

JOURNAL OF INTERNATIONAL MUSEUM EDUCATION
2021, VOL. 3, NO. 1, 40-55
https://doi.org/10.51637/jimuseumed
https://dergipark.org.tr/jimuseumed

JIMUSEUMED

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Müzeler ve Tarihi Mekânlar: Bir Doküman Analizi*

Servet ÜZTEMUR

Gaziantep Üniversitesi

Seda AKIN

Fatih KAPLANTAŞ

Millî Eğitim Bakanlığı

ÖZ

Okul faaliyetlerinin gerçek yaşamla bağlantısı sınırlı iken okulun dışında yapılan faaliyetler öğrencilerin gözlem yapabilme, özerk çalışabilme ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine katkı sağlar. Okul dışı eğitim öğrencilerin gerçek hayatla bağlantı kurarak tecrübe kazanmasını sağlar. Sosyal bilgiler ders kitaplarının müze ve tarihi mekânlar özelinde öğrencilerin okul dışı öğrenme, özerk öğrenme, merak ve araştırma becerilerini geliştirme potansiyelini ortaya koymak bu araştırmanın çıkış noktasıdır. Bu nedenle mevcut sosyal bilgiler ders kitapları içeriğinde müze ve tarihi mekânlara ne sıklıkla ve ne şekilde yer verildiğini araştırma ihtiyacı doğmuştur. Bu araştırmanın amacı; 4.-7. sınıf sosyal bilgiler ve 8. sınıf T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarını müzeler ve tarihi mekânlar açısından incelemektir. Bu doğrultuda 2020-2021 öğretim yılında okutulan bütün ders kitapları doküman analizine tabi tutulmuştur. Betimsel analizle ders kitaplarında yer alan müzeler ve tarihi mekânlar; görsel, metin, görsel+metin ve ölçme-değerlendirme kategorileri altında sınıflandırılmıştır. Sonuçlar; müzeler ve tarihi mekânların en çok kültür ve miras öğrenme alanında yer aldığını ortaya koymuştur. Sınıf düzeyi arttıkça ders kitaplarında müzeler ve tarihi mekânlara daha fazla yer verilmiştir. Ders kitaplarının genelinde müzeler ve tarihi mekânlar en çok görsel ve görsel+metin formatında kendilerine yer bulmuşlardır. Araştırma sonuçları; öğrencilerin müzeler ve tarihi mekânlardan haberdar olup bu yerlere ilgi duymaları ve özerk araştırma becerilerinin geliştirilmesi hususunda ders kitaplarının potansiyelini ortaya koyarak literatüre katkı sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal bilgiler, ders kitapları, müze, tarihi mekân, doküman analizi

Tür: Araştırma

Makale Geçmişi
Gönderim: 19.07.2021
Kabul: 19.09.2021
Yayınlanma: 20.09.2021

Sorumlu Yazar:
Servet ÜZTEMUR

SCREENED BY
iThenticate
Professional Plagiarism Prevention

Zeugma Mozaik Müzesi / Gaziantep

Önerilen Atıf

Üztemur, S., Akın, S. & Kaplantaş, F. (2021). Sosyal bilgiler ders kitaplarında müzeler ve tarihi mekânlar: Bir doküman analizi. *Uluslararası Müze Eğitimi Dergisi*, *3*(1), 40-55. https://doi.org/10.51637/jimuseumed.973303

Yazarlar Hakkında

Servet Üztemur, Gaziantep Üniversitesi Nizip Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında doçenttir. servetuztemur@gmail.com, *https://orcid.org/0000-0002-1580-9123*

Seda Akın, Millî Eğitim Bakanlığında sosyal bilgiler öğretmenidir. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisidir. sedasevgiliakin@gmail.com, *https://orcid.org/0000-0002-2491-8428*

Fatih Kaplantaş, Millî Eğitim Bakanlığında sosyal bilgiler öğretmenidir. Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü yüksek lisans öğrencisidir. fatihkaplantas95@gmail.com, *https://orcid.org/0000-0002-0651-8789*

*21-24 Mayıs tarihlerinde Muğla'da düzenlenen 5. Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuş, tam metin kitabında yer almamıştır.

© 2021 **JIMuseumED** – Turkey

EXTENDED ABSTRACT

Museums and historical places help to promote students' skills that are included in the aims of the social studies syllabus as well as abilities and values that are aimed to develop (Ata, 2015). According to a literature survey, some empirical studies highlighted that museums and historical places have a positive impact in developing students' skills related to social studies such as active participation, historical empathy, observation, perceiving time, space, and chronology, perceiving continuity and change (Çulha, 2006; Dilek, 2007; Doğan, 2020; Filiz, 2010; Ilgaz & Örten, 2015; Meydan & Akkuş, 2014; Üztemur et al., 2018b; Yeşilbursa, 2008; Yılmaz & Şeker, 2011). When students evaluate the historical evidence given in the social studies course about museums and historical places by combining their imagination, their problem solving and creative thinking skills improve (Çulha, 2006). The main aims and functions of textbooks include organizing learning during the learning process, supporting learning, guiding both teachers and students as well as promoting self-learning and self-assessment (Erkılıç & Sevcan, 2018). Textbooks contribute to both the teachers and students. On the one hand, textbooks help teachers in using class time effectively and efficiently, organizing activities; on the other hand, they allow students to review the subject, help to catch up the class, to develop a sense of responsibility through assignments, and to help being prepared for class (Küçükahmet, 2011). A well-prepared textbook with a constructivist approach does not present the information directly to the student through definitions, but evokes students' knowledge of the past and makes them feel the definitions (Kabapınar, 2019). Moreover, a well-prepared textbook should offer a student-oriented learning environment, provide students with versatile perspectives, and also encourage critical thinking and inquiry (Alaca, 2020). The subjects described in the textbooks have to positively answer students' question, "Will this information help me?" (Demirel & Kıroğlu, 2020). The subjects described in the textbooks should encourage students to make research and review different sources rather than causing students to get stuck on a single textbook (Çepni et al., 2013).

The focus of this study lies in the identification of the potential of social studies textbooks, especially contents for museums and historical places, in increasing students' out-of-school learning, autonomous learning, curiosity, and research skills. In this regard, finding out how the museums and historical places included in the social studies textbooks and their frequency are needed. Therefore, the current paper addresses the reflections of museums and historical places in the textbooks of Social Studies course for fourth-, fifth-, sixth-, and seventh-grade students and in the textbook of T.R. History of Revolution and Kemalism course for eighth-grade students.

A qualitative study is designed and the document analysis method is used. The data of this study were obtained from the Social Studies textbooks for grades (4-7) and T.R. History of Revolution and Kemalism textbook for 8th-grade used in the 2020-2021 school year. Accordingly, the content analysis method was applied to the data. The results indicated that museums and historical places are mostly included in the learning domain of culture and heritage. The frequency of museums and historical places in the textbooks increased as the grade level of the textbook increased. In terms of frequency of contents on museums and historical places, the 6th-grade textbook is in the first place and followed by seventh- and eighth-grade textbooks. The reason for the lowest content frequency in the 4th-grade textbook can be explained by the fact that the learning domain of culture and heritage is relatively less included in this grade level. Compared to museums, there are more content about historical places in the textbooks. This result can be considered positive since it allows visualization of places where important historical events happened and promotes students' historical imagination skills (Savenije & Bruijn, 2017). However, there are more content about museums in the 8th-grade textbooks. Museums and historical places are mostly described in textbooks in image and image-text format.

The results of this study are important by revealing the potential of the contents in the textbooks about museums and historical places in encouraging students for out-of-school learning such as self-directed learning and autonomous learning. The important benefits that are expected from contemporary textbooks include to arousing students' curiosity, motivating them to make research on places and objects that have witnessed historical events, concretizing abstract concepts, promoting students' autonomous learning and knowledge acquisition skills, and carrying learning environments out-of-school. Also, writers of the textbooks should be aware that textbooks are not the only source of knowledge and the main agenda of a class, textbooks are not the goal but have a facilitating role in increasing the efficiency of a class.

GİRİŞ

Geçmişten günümüze yaşanan teknolojik gelişme ve birikimle birlikte eğitim-öğretim anlayışında da köklü değişimler görülmüştür. Öğretmenin merkezde olduğu, tek taraflı bir iletişim sürecinin egemen olduğu geleneksel öğretim yöntemleri yerini öğrenci merkezli ve öğrencinin yaparak-yaşayarak aktif öğrenmesine olanak sağlayan çağdaş öğretim yöntemlerine bırakmıştır. Öğrencilerin aktif olduğu çağdaş öğretimde bireysel yaşantılar oldukça önemlidir. Bu durum eğitim-öğretim faaliyetlerinin sınıf ve okuldan ziyade okul dışında ve gerçek hayatla bir arada olması anlamına gelmektedir (Dinç ve Üztemur, 2017). Okul faaliyetlerinin gerçek yaşamla bağlantısı sınırlı iken okulun dışında yapılan faaliyetler; öğrencilerin yakınlık kurma, birinci elden gözlem yapabilme, özerk araştırabilme ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine olanak verir (Seyhan, 2020). Okul dışı eğitim öğrencilere gerçek hayatla bağlantı kurarak tecrübeyle kazandığı bilgilerin kalıcı olmasını sağlar (Avcı ve Gümüş, 2020). Aynı zamanda günümüz teknolojisinde öğrencilerin hayatı anlamlandırması; deney ve gözleme dayalı öğrenmeyi gerçekleştirmesi bağlamında okul dışı öğrenmeler daha da önemli hale gelmektedir (Tuncel ve Dolanbay, 2020). Öğrencilerin okulda öğrendikleri konuyu yaşamla bağlantı kurarak anlamlandırması öğrencinin derse katılımını da arttırır. Bunun yanı sıra derste gördüğü çoğu şeyi okul dışında sorgulayarak yaratıcı düşünme ve eleştirel düşünme gibi becerilerinin gelişmesine de katkıda bulunur (Looney, 2015).

Öğrencilerin geçmişlerini öğrenmesine olanak veren kültürel miras konularının öğretimi sosyal bilgiler ve tarih dersleriyle mümkün olmaktadır (Mazman-Budak, 2021). Geleneksel tarih öğretimine yönelik en büyük eleştiriler; tarihi olay ve olguların katı öğretimi, ders kitaplarının yetersizliği ve sıkıcılığı ve öğrenci merkezli öğretimden ziyade öğretmen merkezli öğretimin benimsenmesidir (Öner, 2015; Tekeli, 1998; Yeşilbursa, 2008). Sosyal bilgiler ve tarih konularının öğrencilerin zihinlerinde daha çok kalıcı hale gelmesine olanak sağlayacak başlıca alanlar müzeler ve tarihi mekânlardır. Uluslararası Müze Konseyi (ICOM) tarafından 2007 yılında yapılan müze tanımı şu şekildedir: "Topluma ve gelişimine hizmet eden, topluma açık, insanlara ve yaşadıkları çevreye şahitlik etmiş, somut ve soyut araç gereçlerin üzerinde araştırmalar yaparak bu araç gereçleri toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşarak sonucunda inceleme, eğitim ve beğeni amaçlı sergileyen, ekonomik çıkar amacı gütmeyen, devamlılığı olan müessese." (ICOM, 2007). Bir ulusu meydana getiren kültürel değerleri korumak ve bilimsel ilkelere göre halka aktarmak ve bu değerlerini koruyarak geçmiş ile gelecek arasında bağ kurmak müzelerin başlıca görevleri arasındadır (Mercin, 2006). Ata'ya (2002) göre müzelerin temel görevi; toplama, koruma, araştırma olarak kabul edilirken okul dışı öğrenme felsefesinin bir yansıması olarak müzelerin eğitim işlevi de ortaya çıkmıştır. Son yıllarda Türkiye'de de müze eğitiminin önemi kavranmaya başlamıştır (Mercin, 2020).

Tarihi mekânlar ise geçmişte yaşamış kişilerin günlük hayatta ihtiyacını karşılamak için kullanmak ya da eser vermek maksadıyla bıraktıkları tarihi mekân ya da tarihi olayların geçtiği yerlerden oluşmaktadır (Ata, 2002). Müzeler ve tarihi mekânlar sosyal bilgiler dersinde tarih konularının öğretiminde önemli bir kaynaktır. Zira sınıfta tarih konularının öğretiminin aksine müzelerde ve tarihi mekânlarda öğrenme sahici ve görseldir (Üztemur vd., 2018a). Müzeler öğrencinin yaratıcılığını ortaya çıkarmak için mükemmel mekânladır. Hem zihnen hem de bedenen farklı açılardan yaklaşılabilecek ilgi çekici nesneler sunar (Gartenhaus, 2000). Okul ortamında kavramanın zor ve zahmetli olduğu soyut konuların öğretiminde müzeler ve tarihi mekânlar somut öğrenme yaşantıları sunarak öğrencilerin gelişimine katkı sağlar. Okul ve sınıf öncelik ve ilk olarak çocukların bilişsel algılamasını sağlarken müze içgörü kuvvetini arttıran ortamı sağlar (Seidel ve Hudson, 1999).

Müzeler ve tarihi mekânlar; sosyal bilgiler dersi öğretim programında öngörülen aynı zamanda öğrencide geliştirilmesi hedeflenen beceri ve değerlerin kazandırılmasına olanak sağlar (Ata, 2015). İlgili literatür incelendiğinde müzeler ve tarihi mekânların öğrencilerin aktif katılım, tarihsel empati, gözlem, zamanı, mekânı ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama gibi sosyal bilgilere özgü becerilerin gelişmesine olumlu yönde katkı sağladığını belirten ampirik çalışmalar dikkat çekmektedir (Çulha, 2006;

Dilek, 2007; Doğan, 2020; Filiz, 2010; Ilgaz ve Örten, 2015; Meydan ve Akkuş, 2014; Üztemur vd., 2018b; Yeşilbursa, 2008; Yılmaz ve Şeker, 2011). Müzeler ve tarihi mekânların sosyal bilgiler dersinde tarihsel kanıtları hayal gücüyle harmanlayarak tarihsel empati ile değerlendirmeleri öğrencilerin problem çözebilme ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmektedir (Çulha, 2006). Öğrencilerin müzeler ve tarihi mekânlarda somut şekilde gözlemledikleri geçmiş medeniyetlerden ve değişik kültürlerden kalan tarihi eserler; kanıt temelli argüman geliştirme, tarihsel empati, geçmiş ile günümüz arasında bağ kurarak değişimi anlama ve tarihte süreklilik gibi kavramları somut hale getirerek bu becerilerin kazanılmasına yardımcı olur (Çulha, 2006; Doğan, 2020; Yılmaz ve Şeker, 2011). Tarihi mekânların ve müzelerin sosyal bilgiler dersinde kullanılması; unutulmak üzere olan yapıtların ve değerlerin öğrenci tarafından keşfedilirken aynı zamanda tarihsel empati becerisini kazanmalarına olanak tanır (Üztemur vd., 2018b). Yapılandırmacı öğrenme kuramının benimsendiği 2005 sosyal bilgiler programı ile birlikte sosyal bilgiler derslerinin öğretiminde müzeler ve tarihi mekânların önemi daha da artmıştır (Gökkaya ve Yeşilbursa, 2009). Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2008 yılında müzelerin öğrenme sürecinde aktif kullanılmasını yaygınlaştırmak ve aynı zamanda müze-okul iş birliğini geliştirmek amacıyla sosyal bilgiler programına müze ile eğitim kılavuzu eklenerek müzelerin eğitimde verimli bir şekilde kullanılması gerekliliği vurgulanmıştır (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2008). Nitekim 2018 sosyal bilgiler öğretim programında da müzeler ve tarihi mekânların etkin kullanımına yönelik önerilerde bulunulmuştur. Buna ek olarak MEB tarafından yapılan açıklamada müzeciliğin seçmeli ders olarak okutulacağı belirtilmiştir (Müzecilik seçmeli ders olacak, 2019). Ayrıca Dinç ve Üztemur (2017), sosyal bilgiler ve tarih öğretiminde müzeler ve tarihi mekânların kullanımına yönelik yapılan Türkiye merkezli çalışmaları inceledikleri araştırmada 2017 yılı itibariyle 65 çalışmaya (32 makale, 33 tez) ulaşmışlardır. Araştırmacılar, ilk çalışmanın yapıldığı 1998 yılından ilgili araştırmanın yapıldığı 2017 yılına kadar araştırma sayısının yukarı yönlü bir ivme gösterdiğine dikkat çekmişlerdir (Dinç ve Üztemur, 2017). Bu noktadan hareketle müze eğitiminin Türkiye'de her geçen gün daha da önem kazanan bir çalışma alanı olduğu yorumu yapılabilir.

Yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan iyi bir ders kitabı bilgiyi tanımlamalar yaparak öğrenciye doğrudan sunmaktan ziyade öğrencilerin geçmiş zaman bilgilerini harekete geçirerek tanımları hissettirmelidir (Kabapınar, 2019). Bunun yanı sıra iyi bir ders kitabı öğrenmeyi öğrenci merkezli hale getirerek öğrenciye farklı bakış açıları kazandırmalı aynı zamanda eleştirel düşünmeye ve sorgulamaya sevk etmelidir (Alaca, 2020). Ders kitaplarında anlatılan konular öğrencilerin "Bu benim işime yarayacak mı?" sorusuna olumlu yanıt vermelidir (Demirel ve Kıroğlu, 2020). Ders kitaplarında geçen konular öğrenciyi kitaba bağlamak yerine araştırma yapmaya ve değişik kaynaklardan faydalanmaya yöneltmelidir (Çepni, Keçe ve Kılcan, 2013).

Sosyal bilgiler ders kitaplarında geçen müze ve tarihi mekânlar ile ilgili görseller, açıklayıcı metinler, alıştırmalar ve araştırmalar öğrencide konuyu okul dışı öğrenmeye sevk etme potansiyeline sahiptir (Avcı ve Öner, 2015). Bu durum merak duygusunu açığa çıkarıp öğrencinin konuyu araştırarak, yaparak ve yaşayarak öğrenmesine olanak sağlayabilir. Aynı zamanda sosyal bilgiler ders kitabında verilen müzeler ve tarihi mekânlar; öğrenciyi okul dışında da konuyu merak ederek araştırmaya sevk edebilir (Ilgaz ve Örten, 2015). Ders kitaplarında yer verilen müzeler ve tarihi mekânların birbirlerine alternatif kaynak olmak yerine birbirlerini tamamlamaları gerekmektedir (Fairley 1977; akt. Dikyol vd., 2011). Çetin'e (2016) göre de ders kitaplarındaki konuların öğretiminde ezberin önüne geçebilmek için günlük yaşamla bağlantı kurularak bu konuların öğretimi kalıcı hale getirilmelidir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan kültürel miras konularının öğretiminde müze ve tarihi mekânlara başvurularak öğrenmeyi ezberden ziyade öğrenci tecrübesiyle kalıcı hale getirmek gerekmektedir. Sosyal bilgiler ders kitaplarında başta kültürel miras öğrenme alanı olmak üzere diğer öğrenme alanları içerisinde de müzelere ve tarihi mekânlara yer verildiği görülmektedir. Sosyal bilgiler ders kitaplarının müze ve tarihi mekânlar özelinde öğrencilerin okul dışı öğrenme, özerk öğrenme, merak ve araştırma becerilerini geliştirme potansiyelini ortaya koymak bu araştırmanın çıkış noktasıdır. Bu nedenle mevcut sosyal bilgiler ders kitapları içeriğinde müze ve tarihi mekânlara ne sıklıkla ve ne şekilde yer verildiğini araştırma ihtiyacı doğmuştur. Bu araştırmada müze ve tarihi mekânların 4- 7. sınıf sosyal bilgiler ve 8. sınıf T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarına

yansımaları ele alınmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda *Sosyal bilgiler ders kitaplarında müze ve tarihi mekânlara ne sıklıkta ve ne şekilde yer verilmektedir?* sorusuna yanıt aranmıştır.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Nitel araştırma yöntemine uygun olarak yürütülen bu araştırmada doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Doküman inceleme, değişik bilgileri ya da verileri toplama maksadıyla var olan kaynakların incelenmesidir. Bunun yanı sıra zaruri ve yararlı bilgilerin belirlenip analize dâhil edilmesi ve çoğaltılması aşamalarında kullanılan sistematik bir yöntem olarak da ifade edilebilir (Watkins vd., 2012). Bowen (2009) doküman incelemenin hem bir araştırma modeli hem de veri toplama aracı olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. İncelenen konuya dair daha evvelden yapılmış çalışmalar birer veri kaynağıdır ve aynı zamanda verilerin yorumlanıp açıklaması konusunda araştırmacılara rehber görevi görmektedir (Bowen, 2009; Özkan, 2020).

Veri Kaynakları

Çalışmanın veri kaynağını oluşturan ders kitapları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.
Çalışmada kullanılan ders kitapları

4. sınıf (MEB Yayınları)
5. sınıf (MEB Yayınları ve Ata Yayıncılık)
6. sınıf (MEB Yayınları ve Anadol Yayıncılık)
7. sınıf (MEB Yayınları ve Ekoyay Yayıncılık)
8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (MEB Yayınları, Nev Kitap Yayıncılık)

Tablo 1'de gösterilen 9 ders kitabı, 2020-2021 eğitim-öğretim yılında okutulmuşlardır.

Verilerin Analizi

Ders kitaplarında yer alan müzeler ve tarihi mekânlar, daha önceden belirlenen kategoriler (görsel, metin, görsel+metin ve ölçme-değerlendirme) doğrultusunda betimsel analize tabi tutulmuştur. Müzeler ve tarihi mekân görsellerinin ve görsel+metinlerinin yer alması, öğrencilerin merak duygusunu geliştirip onların araştırma becerilerine olumlu yönde etki edecekleri varsayılarak analiz birimine eklenmişlerdir. Benzer şekilde müze ve tarihi mekanlara yönelik bilgilendirici metinler de öğrencilerin bu yerlere olan ilgisini arttıracağı varsayılmış ve analiz birimine dahil edilmiştir. Ölçme-değerlendirme etkinliklerinin müzeler ve tarihi mekanlar temelinde yapılandırılmasının öğrencilerin bu yerlere olan merakını arttıracağı varsayılmış ve analiz birimine dahil edilmiştir. Betimsel analiz, verilerin temel içeriğini betimlemek için internet sitesi ve kitap gibi değişik insan iletişiminin bulunduğu yazılı kaynaklar ile grafik ve resim gibi metinsel olmayan içeriklerin incelenmesinde kullanılan ve analiz birimlerinin önceden belli olduğu bir analiz yöntemidir (Cohen vd., 2018; Neuendorf ve Kumar, 2015). Kodlamalar araştırmacılar tarafından farklı zamanlarda yapılmış ve daha sonra karşılaştırılarak üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Görüş birliği uyumu için herhangi bir hesaplama yapılmamıştır.

BULGULAR

Bu bölümde müzeler ve tarihi mekânların sosyal bilgiler ders kitaplarına yansımaları, ders düzeyi bağlamında sırasıyla verilmiştir. Müzeler ve tarihi mekânların 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki yansımaları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2.
Müzeler ve tarihi mekânların tarihi 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabına yansıması

	Tarihi Mekân	Müze
Görsel	**Kültür ve Miras** • Selanik Atatürk Evi	
Metin	**Kültür ve Miras** • Mardin Evleri	
Görsel + Metin	**Kültür ve Miras** • Kasımiye Medresesi **Küresel Bağlantılar** • Petra Antik Kenti	**Kültür ve Miras** • Isparta Etnografya Müzesi **Küresel Bağlantılar** • Etnografya Müzesi
Ölçme-Değerlendirme	**Kültür ve Miras** • Tarihi Mekân Gezileri	**Kültür ve Miras** • Ankara-Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi-Anıtkabir • Etnografya Müzeleri

Tablo 2 incelendiğinde müzeler ve tarihi mekânların 4. sınıf düzeyinde sosyal bilgiler ders kitaplarında pek fazla yer almadığı söylenebilir. Buna ek olarak müzeler ve tarihi mekânların kültür ve miras ile küresel bağlantılar öğrenme alanlarında konumlandıkları görülmüştür. Müzeler 4. sınıf düzeyinde görsel ve metin olarak ders kitabında hiç yer almamıştır. Türkiye içi müze ve tarihi mekânların yoğunlukta olduğu söylenebilir. Müzeler ve tarihi mekânların 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki yansımaları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3.
Müzeler ve tarihi mekânların 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına yansıması

	Tarihi Mekân	Müze
Görsel	**Kültür ve Miras** ▪ İzmir Celsus Kütüphanesi-Efes Antik Kenti ▪ Irak-Ziggurat ▪ Konya-Mevlâna Türbesi ▪ İstanbul-Ayasofya Camii **Küresel Bağlantılar** ▪ Erzurum-Çifte Minareli Medrese ▪ Antalya-Side Antik Kenti	**Birey ve Toplum** ▪ Ankara-Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi **Kültür ve Miras** ▪ Anadolu Medeniyetleri Müzesi ▪ Anadolu Medeniyetleri Müzesi-Lidya Parası ve Takıları ▪ Rusya-Hermitage Müzesi-Pazırık Halısı ▪ Fransa-Louvre Müzesi-Hammurabi ve Babil Tanrısı ▪ Ankara-Anadolu Medeniyetleri Müzesi ▪ Konya-Mevlâna Müzesi **Küresel Bağlantılar** ▪ İstanbul-Ayasofya Müzesi ▪ Fransa-Louvre Müzesi- "Mona Lisa "Tablosu **Etkin Vatandaşlık** ▪ Ankara-I. TBMM Binası
Metin	**Kültür ve Miras** ▪ Tarihi Mekân Açıklaması ▪ Eskişehir-Frig Tümülüsleri ▪ Konya-Çatalhöyük ▪ Şanlıurfa-Göbeklitepe ▪ Çorum-Hattuşaş ▪ Antalya-Perge Antik Kenti	**Küresel Bağlantılar** ▪ Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Görsel + Metin	**Kültür ve Miras** ▪ Şanlıurfa-Göbeklitepe ▪ Konya-Çatalhöyük ▪ Çorum-Hattuşaş Aslanlı Kapı ▪ Ankara-Kral Midas Tümülüsü ▪ Eskişehir-Kral Midas Anıtı ▪ İzmir Efes Antik Kenti ▪ Van-Urartu Kalesi ▪ Irak-Zigguratlar ▪ İzmir-Celsus Kütüphanesi ▪ Edirne-Selimiye Camii ▪ Şanlıurfa-Balıklı Göl ▪ Trabzon-Sümela Manastırı ▪ Adıyaman-Nemrut Harabeleri ▪ Irak-Babil İştar Kapısı ▪ Van-Urartu Kalesi ▪ Eskişehir-Midas Anıtı ▪ İzmir-Efes Tiyatrosu ▪ Bursa-Cumalıkızık Köyü ▪ İstanbul-Süleymaniye Camisi ▪ Antalya-Teke Evi **Küresel Bağlantılar** ▪ Çin Seddi ▪ Bosna-Hersek-Mostar Köprüsü ▪ İran-Persepolis ▪ Karabük-Safranbolu Evleri ▪ Çanakkkale-Truva Antik Kenti ▪ Bursa-Cumalıkızık Köyü ▪ Sivas-Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası ▪ Edirne-Tarihi Ali Paşa Çarşısı ▪ Şanlıurfa-Göbeklitepe Arkeoloji Alanı ▪ Sivas-Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası ▪ İzmir Celsus Kütüphanesi-Efes Antik Kenti ▪ Bosna-Hersek-Mostar Köprüsü	**Kültür ve Miras** ▪ Anadolu Medeniyetleri Müzesi ▪ İstanbul Arkeoloji Müzesi Kadeş Antlaşması ▪ İstanbul-Topkapı Sarayı Müzesi-Kaşıkçı Elması ▪ Ankara-Anadolu Medeniyetleri Müzesi-Hitit Güneş Kursu ▪ İstanbul Arkeoloji Müzesi-Kadeş Antlaşması ▪ İstanbul-Topkapı Sarayı Müzesi ▪ Antalya-Antalya Müzesi ▪ Rusya-Ermitaj Müzesi-Pazırık Halısı ▪ İstanbul-Topkapı Sarayı Müzesi-İpekli Mendil **Küresel Bağlantılar** ▪ İstanbul-Pera Müzesi-Kaplumbağa Terbiyecisi ▪ Paris-Louvre Müzesi-Mona Lisa ▪ Viyana-Beethoven Müzesi- Beethoven Temsili Resmi
Ölçme-Değerlendirme	**Kültür ve Miras** ▪ Tarihi Mekân Araştırmaları ▪ Tarihi Mekân Broşür Hazırlama ▪ Ünite Sonu Değerlendirme Soruları ▪ Boşluk Doldurma ▪ Yakın Çevresindeki Mekânları Tanıma Etkinliği ▪ Antalya Teke Evi-Ankara Beypazarı Evi Karşılaştırması ▪ Ülkem, Kültürüm ve Tarihim Ünitesi Değerlendirme Soruları	**Kültür ve Miras** ▪ Ankara-Etnografya Müzesi Genel Ağ Müzesi ▪ Anadolu Medeniyetleri Müzesi-Sanal Tur Ziyareti (Müze ile İlgili Açık Uçlu Sorular) ▪ Ankara-Anadolu Medeniyetleri Müzesi (Arkeolojik Buluntuları İnceleme) ▪ Ülkem, Kültürüm ve Tarihim Ünitesi Değerlendirme Soruları

Not: MEB Yayıncılık mavi renkle gösterilmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde müzeler ve tarihi mekânların 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok görsel+metin şeklinde yer aldıkları görülmüştür. Bu sıralama görsel, ölçme-değerlendirme ve metin şeklinde devam etmektedir. 4. sınıf düzeyindeki ders kitabına benzer şekilde müzeler ve tarihi mekânların kültür ve miras ile küresel bağlantılar öğrenme alanlarında en fazla yer aldıkları görülmüştür. Bu iki öğrenme alanından farklı olarak etkin vatandaşlık öğrenme alanında sadece Ankara I. TBMM binası yer almıştır. Türkiye'deki müzeler ve tarihi mekânlara ek olarak Irak, Fransa, Rusya, Çin, Bosna-Hersek, İran ve Avusturya'da yer alan müzeler ve tarihi mekânlara yer verilmiştir. Müzelere kıyasla tarihi mekânların 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında daha fazla yer aldıkları görülmüştür. Müzeler ve tarihi mekânların 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki yansımaları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4.

Müzeler ve tarihi mekânların 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına yansıması

	Tarihi Mekân	Müze
Görsel	**Kültür ve Miras** ▪ Çin Seddi ▪ Özbekistan-Ribat-ı Melik Kervansarayı **Küresel Bağlantılar** ▪ Azerbaycan-Bakü-Kız Kulesi ▪ Özbekistan-Semerkant Tilla-Kari Medresesi ▪ Türkmenistan-Turabek Khanum Türbesi ▪ Kırgızistan-Karahanlı Mozolesi ▪ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti-Girne Kalesi ▪ Bulgaristan-Aziz Alexander Nevski Katedrali ▪ Selanik-Atatürk'ün Doğduğu Ev ▪ İran-Azadi Kalesi ▪ Gürcistan- Avrupa Meydanı ▪ Ermenistan-Jrapi Kervansarayı ▪ Suriye- Roma Tapınağı ▪ Irak-Bağdat Camii	**Birey ve Toplum** ▪ İstanbul-Panorama 1453 Müzesi-İstanbul'un Fethi **Kültür ve Miras** ▪ Almanya-Berlin Müzesi-8.yy. Uygur Minyatür ▪ **Bilim, Teknoloji ve Toplum** ▪ Ankara-Anadolu Medeniyetleri Müzesi-Fibula (Frigler) ▪ Ankara-Anadolu Medeniyetleri Müzesi-Hitit Güneş Kursu ▪ Ankara-Erimtan Arkeoloji ve Sanat Müzesi-Lidya Parası ▪ İstanbul Arkeoloji Müzesi-Çivi Yazılı Tablet (Sümerler) ▪ Ankara-Anadolu Medeniyetleri Müzesi Arkeoloji Kazı Buluntuları
Görsel + Metin	**Birey ve Toplum** ▪ Edirne- Selimiye Camii ▪ Karabük-Safranbolu Evleri ▪ Hatay-Habib-i Neccar Camii ▪ Hatay-Kilise ▪ Kayseri-Hunad Hatun Külliyesi **Kültür ve Miras** ▪ Suudi Arabistan-Kâbe ▪ Mekke-Hira Mağarası ▪ İspanya-Kurtuba Camii ▪ Irak-Samarra Camii ▪ Erzincan-Mama Hatun Külliyesi ▪ Tokat-Yağıbasan Medresesi ▪ Sivas-Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası ▪ Diyarbakır-Malabadi Köprüsü ▪ Kırşehir-Ahi Evran Anıtı ▪ Konya-İnce Minareli Medrese ▪ Erzurum-Çifte Minareli Medrese ▪ Amasya-Torumtay Darüşşifası ▪ Kayseri-Döner Kümbet ▪ Malatya-Ulu Camii ▪ Kayseri- Hunad Hatun Külliyesi ▪ Aksaray-Sultan Han Kervansarayı ▪ Çin-Çin Seddi ▪ Moğolistan-Orhon Kitabeleri ▪ Sivas-Divriği Ulu Camii ▪ Suudi Arabistan-Kâbe ▪ Suudi Arabistan-Hira Mağarası ▪ Suudi Arabistan-Mescid-i Nebevi ▪ Irak-Samarra Camii ▪ Erzurum-Üç Kümbetler ▪ Tokat-Yağıbasan Medresesi ▪ Sivas-Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası ▪ Diyarbakır-Malabadi Köprüsü ▪ Sivas-Gök Medrese ▪ Kayseri-Gevher Nesibe Şifahanesi ▪ Aksaray-Sultan Hanı ▪ Kırşehir-Ahi Evran Anıtı **Bilim, Teknoloji ve Toplum** ▪ Şanlıurfa-Göbeklitepe **Küresel Bağlantılar** ▪ Kazakistan-Hoca Ahmet Yesevi Türbesi ▪ Selanik-Atatürk'ün Evi	**Kültür ve Miras** ▪ Rusya-Ermitaj Müzesi-Pazırık Halısı ▪ İstanbul-Askeri Müze-Türeyiş Destanı ▪ İstanbul-Topkapı Sarayı Müzesi-Hz. Osman Döneminden Kalan Kur'an-ı Kerim ▪ İstanbul-Harbiye Askeri Müze-Dandanakan Savaşı ▪ İstanbul-Harbiye Askeri Müzesi-Miryokefalon Savaşı **Bilim, Teknoloji ve Toplum** ▪ Ankara-Millî Mücadele Atatürk Konutu ve Demir Yolları Müzesi- "Kurtuluş Savaşı'nda Kağnı Çeken Kadınlar "Tablosu **Etkin Vatandaşlık** ▪ Ankara-Resim ve Heykel Müzesi- "İstiklal Savaşı'nda Cepheye Mermi Taşıyan Kadınlar" Tablosu
Ölçme-Değerlendirme	**Kültür ve Miras** ▪ Kayseri-Gevher Nesibe Hatun Medresesi ▪ Çankırı-Cemalettin Ferruh Darüşşifası ▪ Konya-Alaeddin Camii ▪ Aksaray-II..Kılıçarslan Kervansarayı ▪ Moğolistan-Orhon Kitabeleri ▪ Sivas-Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası	

Tablo 4 incelendiğinde müzeler ve tarihi mekânların 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok görsel+metin şeklinde yer aldıkları görülmüştür. Bu sıralama görsel, ölçme-değerlendirme ve metin

şeklinde devam etmektedir. 5. sınıf düzeyindeki ders kitaplarına benzer şekilde müzeler ve tarihi mekânların kültür ve miras ile küresel bağlantılar öğrenme alanlarında en fazla yer aldıkları görülmüştür. Bu iki öğrenme alanından farklı olarak etkin vatandaşlık öğrenme alanında sadece Ankara Resim ve Heykel Müzesi yer almıştır. Türkiye'deki müzeler ve tarihi mekânların yanında Çin, Moğolistan, Suudi Arabistan, Irak, Kazakistan, İspanya ve Rusya'da yer alan müzeler ve tarihi mekânlara yer verilmiştir. Müzelere kıyasla tarihi mekânların 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında daha fazla yer aldıkları görülmüştür. Aynı zamanda 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında diğer kademelerdeki sosyal bilgiler ders kitaplarına kıyasla müze ve tarihi mekânlara daha fazla yer verildiği görülmektedir. Müzeler ve tarihi mekânların 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki yansımaları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5.

Müzeler ve tarihi mekânların 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarına yansıması

	Tarihi Mekân	Müze
Görsel	**Kültür ve Miras** ▪ Bursa-İznik Yeşil Camii ▪ Bulgaristan-Filibe Ulu Camii ▪ Arnavutluk-Berat Osmanlı Evleri ▪ İstanbul-Rumeli Hisarı ▪ İstanbul-Dolmabahçe Sarayı- "Osmanlı Ordusu" ▪ İstanbul-Dolmabahçe Sarayı- "Donanma" ▪ İtalya-Floransa Katedrali ▪ Bilecik-Ertuğrul Gazi Türbesi ▪ Bosna-Hersek-Mostar Köprüsü ▪ İstanbul-Rumeli Hisarı ▪ Yunanistan-Girit-Kandiye Surları ▪ İstanbul-Sadabat Köşkü **Üretim, Dağıtım ve Tüketim** ▪ İstanbul-III. Ahmet Çeşmesi ▪ Edirne-II. Murat Han Köprüsü	**Kültür ve Miras** ▪ İstanbul Askeri Müzesi- "Şeyh Edebali Tablosu" ▪ İstanbul-Askeri Müze-Zırhlı Piyade ▪ İstanbul-Deniz Müzesi-Saltanat Kayıkları ▪ İstanbul-Askeri Müze-Zırhlı Süvari ▪ İstanbul-Harbiye Askeri Müzesi-Şahi Topları ▪ İstanbul- Topkapı Sarayı Müzesi- Kutsal Emanetler ▪ İtalya-Vatikan Müzeleri-Atina Okulu ▪ Fransa-Louvre Müzesi-Mona Lisa **Bilim, Teknoloji ve Toplum** ▪ İstanbul-İslam, Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi-Su Değirmeni ▪ İstanbul-İslam, Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi-Usturlap ▪ İstanbul-İslam, Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi-Cam İmalathanesi Müzesi
Görsel + Metin	**Kültür ve Miras** ▪ Bosna-Hersek-Sokullu Mehmet Paşa Köprüsü ▪ Bursa-Bursa Kalesi ▪ İstanbul-Dolmabahçe Sarayı- "Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'a Girişi" Tablosu ▪ İstanbul-III. Ahmet Çeşmesi ▪ İstanbul-III. Ahmet Kütüphanesi ▪ Manisa-Sultan Hamamı ▪ Polonya-Varşova Üniversitesi Kütüphanesi ▪ Bursa-Osman Gazi Türbesi ▪ İstanbul-Anadolu Hisarı ▪ İstanbul-Osmanlı Bankası ▪ İstanbul-Süleymaniye Camii **İnsanlar, Yerler ve Çevreler** ▪ Suudi Arabistan-Kâbe ▪ Şanlıurfa-Göbeklitepe ▪ Konya-Çatalhöyük ▪ Diyarbakır-Çayönü Yerleşmesi **Üretim, Dağıtım ve Tüketim** ▪ İstanbul-Fatih Camii ve Külliyesi ▪ İstanbul-Topkapı Sarayı	**Kültür ve Miras** ▪ İstanbul-Harbiye Askeri Müzesi- "Varna Savaşı" Tablosu ▪ İstanbul-Pera Müzesi- "Türk Giysileri İçinde Bir Avrupalı Kadın" Tablosu ▪ İstanbul-Resim ve Heykel Müzesi "Harman" Tablosu ▪ İngiltere-Tower Müzesi-Şahi Topu ▪ İstanbul-Dolmabahçe Müzesi- "Fatih'in Topkapı'dan İstanbul'a Girişi" Tablosu
Metin	**İnsanlar, Yerler ve Çevreler** ▪ Diyarbakır- Çayönü ▪ Burdur-Hacılar **Bilim, Teknoloji ve Toplum** ▪ Bergama Antik Kenti ▪ Bergama Kütüphanesi ▪ İskenderiye Kütüphanesi **Küresel Bağlantılar** ▪ Sivas-Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası ▪ Çorum-Hattuşaş ▪ Antalya-Xanthos Letoon Antik Kenti ▪ Karabük-Safranbolu Evleri	
Ölçme-	**Kültür ve Miras** ▪ Osmanlı Devleti Tarihi Mekânları **Üretim, Dağıtım ve Tüketim**	**Kültür ve Miras** ▪ Genel Ağ Adresleri-Müze Ziyaretleri ▪ Genel Ağ Ziyareti-PTT Pul Müzesi

	▪ Diyarbakır-Çayönü Yerleşmesi-Tarım Aletleri	▪ Genel Ağ Adresleri-Türk ve İslam Eserleri Müzesi ▪ İstanbul- Topkapı Sarayı Müzesi- Sanal Müze Ziyareti **Üretim, Dağıtım ve Tüketim** ▪ Genel Ağ Ziyareti-Bursa Merinos Tekstil Sanayi Müzesİ **Bilim, Teknoloji ve Toplum** ▪ İstanbul İslam, Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi Ziyaret ▪ Genel Ağ Adresleri-Seka Kâğıt Müzesini Ziyaret ▪ Malatya-Malatya Müzesi-Kil Tabletin Birikime Katkısı **Etkin Vatandaşlık** ▪ Atatürk Müzesi-Genel Ağ Ziyareti

Tablo 5 incelendiğinde müzeler ve tarihi mekânların 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında en çok görsel şeklinde yer aldıkları görülmüştür. Bu sıralama görsel+metin, ölçme-değerlendirme ve metin şeklinde devam etmektedir. Diğer sınıf düzeylerindeki ders kitaplarına benzer şekilde müzeler ve tarihi mekânların en çok kültür ve miras öğrenme alanında yer aldığı görülmüştür. 7. sınıf ders kitaplarında bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanına yönelik müzeler ve tarihi mekânların daha fazla yer aldığı belirlenmiştir. 7. sınıf ders kitaplarında müzeler, herhangi bir metinde yer almamıştır. Etkin vatandaşlık öğrenme alanında sadece Atatürk Müzesi'ne yer verilmiştir. Türkiye'deki müzeler ve tarihi mekânlara ek olarak Bulgaristan, Arnavutluk, İtalya, Bosna-Hersek, Yunanistan, Polonya, Suudi Arabistan, İngiltere ve Fransa'da yer alan müzeler ve tarihi mekânlara yer verilmiştir. Müzelere kıyasla tarihi mekânlar, 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında daha fazla yer almaktadır. Müzeler ve tarihi mekânların 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarındaki yansımaları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6.

Müzeler ve tarihi mekânların tarihi 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarına yansıması

	Tarihi Mekân	Müze
Görsel	**Bir Kahraman Doğuyor** ▪ İstanbul-Osmanlı Mebusan Meclisi ▪ Makedonya-Manastır Askeri İdadisi **Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar** ▪ Ankara-TBMM II. Binası ▪ Samsun-Onur Anıtı ▪ Amasya-Saraydüzü Kışlası ▪ Erzurum-Erzurum Kongresi Binası ▪ Sivas-Sivas Lisesi ▪ Ankara-BMM Binası **Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm** ▪ Kahramanmaraş-İstiklal Madalyası Anıtı ▪ Erzurum-15. Kolordu Komutanlığı Binası ▪ Kahramanmaraş-Kurtuluş Anıtı ▪ Gaziantep-Şahin Bey Anıtı **Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye** ▪ Konya-Mevlâna Türbesi ▪ Ankara-Zafer Anıtı **Demokratikleşme Çabaları** ▪ Ankara-II. TBMM Binası ▪ Ankara-BMM Binası	**Bir Kahraman Doğuyor** ▪ İstanbul-Topkapı Sarayı Müzesi-II. Mahmut'un Portresi ▪ İstanbul-Topkapı Sarayı Müzesi-Padişah Abdülmecid Tablosu ▪ İtalya-İtallıano Della Guerra Müzesi- "Sait Halim Paşa" Tablosu **Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar** ▪ Ankara-Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi-Çanakkale Panoraması **Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm** ▪ Ankara-Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi- "Mustafa Kemal Kocatepe'de" Tablosu ▪ Ankara-Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi- "Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM'den Cepheye Uğurlanışı" Tablosu ▪ Ankara-Resim ve Heykel Müzesi-İstiklal Savaşı'nda "Mermi Taşıyan Kadınlar" Tablosu **Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası** ▪ Ankara-Etnografya Müzesi

Görsel + Metin	**Bir Kahraman Doğuyor** ▪ Makedonya-Manastır Askeri İdadisi ▪ Selanik-Mustafa Kemal'in Doğduğu Ev **Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar** ▪ Erzurum-Erzurum Kongre Binası ▪ Sivas-Sivas Kongre Binası ▪ Ankara-Anadolu Ajansı Binası ▪ Ankara-BMM Binası	**Bir Kahraman Doğuyor** ▪ Selanik-Mustafa Kemal'in Doğduğu Ev **Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar** ▪ İstanbul-Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı- "Fransız Deniz Zırhlısı Bouvet'in Çanakkale'de Batışı" ▪ Ankara-Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi- "İzmir'in İşgali" Tablosu ▪ Ankara-Kurtuluş Savaşı Müzesi- "Temsil Heyetinin Ankara'da Seymenlerce Karşılanışı" **Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm** ▪ Ankara-Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi- "Tekalif-i Milliye Emirleri Doğrultusunda Türk Halkını Orduya Malzeme Yardımı" ▪ Ankara-Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi- "Mustafa Kemal Afyon Kocatepe'de" Tablosu ▪ Ankara-Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi- "Mustafa Kemal ve Türk Ordusunu İzmir'e Giriş" Tablosu Ankara-Devlet Resim ve Heykel Müzesi- "Zeybekler" Tablosu ▪ Ankara-Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi- "Tekalif-i Milliye Emirlerinin Uygulanışını Gösteren" Tablo ▪ Ankara-Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi-Sakarya Meydan Savaşı Panoraması ▪ Ankara-Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi-Büyük Taarruz Panoraması **Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası** ▪ Ankara-Etnografya Müzesi
Metin		**Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm** ▪ Ankara-Etnografya Müzesi **Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye** ▪ Ankara-Anadolu Medeniyetleri Müzesi ▪ İstanbul-Resim ve Heykel Müzesi
Ölç. ve Değ.	**Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm** ▪ İzmir-Millî Mücadele Anıtı ▪ Manisa-Atatürk ve Kuvâ-yı Milli Anıtı ▪ Samsun-Millî Mücadele Anıtı	**Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm** ▪ İstanbul-Askeri Müze- "Cepheye Yardım" Tablosu **Atatürkçülük ve Çağdaşlaşan Türkiye** ▪ Ankara-Resim ve Heykel Müzesi Sanal Gezisi **Atatürk'ün Ölümü ve Sonrası** ▪ Ankara-Anıtkabir Sanal Gezisi

Tablo 6 incelendiğinde 8. sınıf T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitaplarında diğer ders kitaplarına benzer şekilde müzeler ve tarihi mekânların en çok görsel şeklinde yer aldıkları görülmüştür. Bu sıralama görsel+metin, ölçme-değerlendirme ve metin şeklinde devam etmektedir. Müzeler ve tarihi mekânlar, Milli Bir Destan: Ya İstiklal Ya Ölüm ile Milli Uyanış: Bağımsızlık Yolunda Atılan Adımlar ünitelerinde en fazla yer almışlardır. Bu iki öğrenme alanından farklı olarak "Demokratikleşme Çabaları" ünitesinde I. TBMM binası ile 2. TBMM binasına yer verilmiştir. Türkiye'deki müze ve tarihi mekânlara ek olarak İtalya, Yunanistan ve Makedonya'da müze ve tarihi mekânlara değinilmiştir. Tarihi mekânlar, herhangi bir metinde bulunmamaktadır.

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler ders kitaplarında müzeler ve tarihi mekânların en çok kültür ve miras öğrenme alanında yer aldığı tespit edilmiştir. Sınıf düzeyi arttıkça ders kitaplarında müzeler ve tarihi mekânlara daha fazla yer verilmiştir. Müzeler ve tarihi mekânlar en çok 6. sınıf ders kitaplarında yer almıştır. Bunu sırasıyla 7. ve 8. sınıf ders kitapları takip etmektedir. 4. sınıf ders kitabında müzeler ve tarihi mekânlara nadir yer verilmesi, kültür ve miras öğrenme alanının bu sınıf düzeyinde daha az yer almasıyla açıklanabilir. Ders kitaplarında müzelere kıyasla tarihi mekânlara daha fazla yer verilmiştir. Bu sonuç, önemli tarihsel olayların yaşandığı mekânların, öğrencilerin gözünde canlanması ve öğrencilerde tarihsel imgelem becerisinin geliştirilmesi açısından olumludur (Savenije ve Bruijn, 2017). 8. sınıf düzeyinde ise müzelerin sayısının daha fazla olduğu görülmüştür. Ders kitaplarının genelinde müzeler ve tarihi mekânlar en çok görsel ve görsel+metin formatında kendilerine yer bulmuşlardır. Bu sonuçlar, öğrencilerin dikkatini çekmesi ve görsel hafızaya hitap etmesi açısından kayda değerdir. Zira öğrenmenin odağını sözcüklerden resimlere yöneltmek kavramsal çerçeveden algısal çerçeveye geçmeyi sağlar. Sözcükler soyuttur ve öğrencilerin kelimeleri unutması çok kolaydır. Öte yandan resimler ve nesneler görsel hafızaya

etki etmenin yanı sıra estetik değerinin gelişmesine de katkı sağlar. Kitaplardaki metinlere dayalı bilgilerin daha fazla anlam kazanmalarını sağlar ve öğrencilerin öğrenme potansiyellerini geliştirmeye katkı sağlar (Epik, 2004).

Araştırma sonuçları, ders kitaplarında verilen müzeler ve tarihi mekânların öğrencileri okul dışında bireysel ve özerk öğrenmeye sevk etme potansiyelini göstermesi açısından önemlidir. Öğrencilerde merak duygusu uyandırması, onları tarihi olaylara şahitlik eden mekân ve nesneleri araştırmaya sevk etmesi, soyut konuları somutlaştırması, özerk çalışabilme ve bilgi edinebilme becerilerinin gelişimini teşvik etmesi ve öğrenme sürecini okul dışına yöneltmesi; çağdaş ders kitaplarından beklenen önemli bileşenlerdir. Ders kitaplarının yazarlarının da bilginin tek kaynağının ve dersin ana gündeminin ders kitapları olmadığını ve ders kitabının amaç değil de dersin daha faydalı işlenmesinde bir araç rolü gördüğünün bilincinde olmaları gerekmektedir. Yapılandırmacı öğrenme kuramının Türk eğitim sisteminde benimsenmesiyle birlikte başta öğretim programları olmak üzere ders kitaplarında da olumlu yönde gelişmeler gözlenmiştir. Kabapınar (2007) tarafından 1998 ve 2005 programlarına göre hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarının karşılaştırıldığı çalışmada; 1998 programına göre hazırlanan ders kitaplarında kalıp davranışlar oluşturmanın teşvik edildiği, aşırı öğretici bir anlatımın benimsendiği, değerlerin yüzeysel olarak sunulduğu ve gerçek yaşam problemlerinin göz ardı edildiği belirtilmiştir. 2005 programına göre hazırlanan ders kitaplarının ise aşırı didaktik bir dil kullanmaktan kaçındığı, örnek olay yönteminin fazlasıyla kullanılarak gerçek yaşam problemlerine daha fazla yer verdiği, öğretimi otantik hale getirmeye yönelik etkinliklerin daha fazla olduğu ve demokratik ve evrensel değerlere daha fazla yer verdiği vurgulanmıştır (Ertürk, 2006; Kabapınar, 2007). Birincil kaynaklar ve nesnelerle etkileşimin bir sonucu olarak yaşantı temelli aktif öğrenmenin çağdaş öğrenme yaklaşımlarında değer görmesi, tarihi mekânların ve müzelerin potansiyelinin ilgili paydaşlarca kavranmasına vesile olmuştur (Hein, 1998). Tarihi mekânlar ve müzeler kültürel mirasın birincil kaynaklarına öğrencilerin dikkatini çekme konusunda önemli yerlerdir. Müze ve tarihi mekânlar öğrencilerin sınıflama, akıl yürütme, gözlem ve düzenleme gibi becerilerini geliştirmede önemli ve zengin bir potansiyele sahiptirler (Ata, 2002). Bu nedenle sosyal bilgiler ders kitaplarında müzeler ve tarihi mekânlara yönelik öğrencilerin dikkati çekilmeli ve bu yerlere ziyaret konusunda öğrenciler teşvik edilmelidir. Bu sayede sınıf öğrenmeleri daha anlamlı hale gelecektir. Sonraki çalışmalarda ders kitaplarında yer alan müzeler ve tarihi mekânların gerçek potansiyeline yönelik öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşleri alınabilir. Ders kitaplarında hangi müze ve tarihi mekânın öğrencilerin dikkatini daha çok çektiğine ve onları bu yerleri ziyaret etme konusunda isteklendirdiğine yönelik öğrencilerle çalışmalar yapılabilir.

Katkı Oranı Beyanı: Her bir yazar araştırmanın tüm bölümlerine katkı sağlamakla birlikte katkı oranı yazar sırasına göre; %50, %40 ve %10'dur.

Etik Kurul Belgesi: Herhangi bir canlıdan veri toplanmadığı için etik kurul izin belgesi alınmamıştır.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemiştir.

KAYNAKÇA

Alaca, E. (2020). Sosyal bilgiler ders kitabı incelemeleri. Öztürk-Demirbaş, Ç., Yakar, H., Çelikkaya, T. Ve Yıldırım, T. (Edt.). *Yeni program ve ders içeriklerine göre sosyal bilgiler öğretimi II* (s.1-20). Pegem.

Ata, B. (2002). Müzelerle ve tarihi mekânlarla tarih öğretimi: Tarih öğretmenlerinin "müze eğitimine" ilişkin görüşleri, *Yayınlanmamış doktora tezi.* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ata, B. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde müzeler. Şimşek, A. ve Kaymakçı, S. (Edt.). *Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi* (s. 171-188). Pegem Akademi.

Avcı, C. ve Öner, G. (2015). Tarihi mekânlar ile sosyal bilgiler öğretimi: sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüş ve önerileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15*(USBES Özel Sayısı I), 108-133.

Avcı, G. ve Gümüş, N. (2020). Sınıf dışı eğitime dayalı etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler dersine yönelik ilkokul 4. sınıf öğrenci tutumlarının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 11*(1), 89-106.

Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, *9*(2), 27-40.

Cohen, L., Manion, L. and Morrison, K. (2018). Research methods in education (8th edition). *Abingdon, Oxon*.

Çepni, O., Keçe, M. ve Kılcan, B. (2013). Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler. Akbaba, B. (edt.). *Sosyal bilgiler kitaplarında bilimsel içerik* (s.79-101). Pegem Akademi.

Çetin, O. (2016). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*. Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.

Çulha, B. (2006). Tarihsel mekânlarda keşfederek öğrenme yoluyla sosyal bilgiler öğretimine yönelik öğrenci görüşleri, *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Demirel, Ö. ve Kıroğlu, K. (2020). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Pegem Akademi.

Dikyol, D. Ç., İnce, E., ve Usta, S. (2011). Öğretmen adaylarının tarihi mekânlara ve eserlere ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, *16*(2), 57-68.

Dilek, D. (2007). *Tarih derslerinde öğrenme ve düşünce gelişimi.* Nobel Yayıncılık.

Dinç, E. ve Üztemur, S. (2017). Türkiye'de sosyal bilgiler ve tarih eğitiminde müzelerin ve tarihi mekânlardan yararlanmaya yönelik araştırmaların içerik analizi. *Milli Eğitim*, 214, 61-84.

Doğan, Y. (2020). Müze ve çocuk: Kavramlar, ilkeler, uygulamalar. Öztürk-Demirbaş, Ç., Yakar, H., Çelikkaya, T.ve Yıldırım, T. (Edt.). *Yeni program ve ders içeriklerine göre sosyal bilgiler öğretimi II* (s.107-146). Pegem Akademi.

Epik, C. (2004). Müzelerin lise öğrencilerinin tarih dersi başarıları ve hatırda tutma becerileri üzerindeki etkileri. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.* Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Erkılıç, T. A. ve Sevcan, C. (2018). Eğitim yönetimi ders kitaplarının içerik açısından incelenmesi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 2*(4), 295-307.

Ertürk, E. (2006). Ders kitaplarında toplum, yurttaşlık, vatanseverlik ve ekonomi anlayışının dönüşümü: 1997 ve 2004 ilköğretim sosyal bilgiler ders kitapları üzerine bir içerik analizi, *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi*, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.

Filiz, N. (2010). Sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımı. *Yayınlanmamış yüksek lisans tezi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Gartenhaus, A. R. (2000). *Yaratıcı düşünme ve müzeler*, Ruhiser Mergenci ve Bekir Onur (Çev.). Ankara Üniversitesi Basımevi.

Gökkaya, A. K. ve Yeşilbursa, C. C. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, *7*(2), 483-506.

Hein, G. E. (1998). *Learning in the Museum.* Routledge.

Ilgaz, S. ve Örten, H. (2015). Sosyal bilgiler eğitiminde tarihi ve sanatsal mekânlara dayalı öğrenme ortamları. Koçoğlu, E. ve Sever, R. (Edt.). *Sosyal bilgiler öğretiminde mekânsal öğrenme ortamları* (s.285-308). Pegem Akademi.

International Council of Museums. (ICOM). (2007). Museum Definition. https://icom.museum/en/resources/standards-uidelines/museum-definition/

Kabapınar, Y. (2007). 1998 ve 2004 öğretim programlarına göre yazılmış hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında sosyal olay ve değerlerin sunumu: işlev ve nitelik açısından farklı bir noktaya geldik mi?. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 25*(25), 109-127.

Kabapınar, Y. (2019). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi*. Pegem Akademi.

Küçükahmet, L. (2011). Ders kitabının nitelikleri. T. Duman ve M. Çakmak (edt). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu.* (s. 18-32). Nobel Yayıncılık.

Looney, C., T. (2015). Teachers experiences with outdoor education, *Unpublished doctoral thesis*. Northcentral University Graduate Faculty of the School of Education, Arizona.

Mazman Budak, F. (2021). Sosyal bilgiler dersi okul dışı öğrenme ortamları. Aktepe, V., Gündüz, M., Kurtdede Fidan, N. ve Yalçınkaya, E. (Edt.). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi.* (s.324-344). Pegem Akademi.

Mercin, L. (2006). Müzeler ve toplum. Erişim adresi: https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/Yrd.-Do%c3%a7.-Dr.-Levent-MERC%c4%b0N-M%c3%9cZELER-VE-TOPLUM.pdf

Mercin, L. (2020). Öğrenme ortamı olarak müzeler. L. Mercin ve A. O. Alakuş (edt.) *Sanat eğitimi ve görsel sanatlar öğretimi*. (s. 225-239). Pegem Akademi.

MEB, (2008). *İlköğretim 1-8. sınıflar Türkçe, matematik, sosyal bilgiler, hayat bilgisi ile fen ve teknoloji dersi öğretim programlarında müze ile eğitim.* Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.

Meydan, A. ve Akkuş, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin tarihi ve kültürel değerlerin kazandırılmasındaki önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, *29*, 402-422

Müzecilik Seçmeli Ders Olacak (2019). Erişim adresi: https://arkeofili.com/meb-muzecilik-secmeli-ders-olacak/

Neuendorf, K. A. and Kumar, A. (2016). Content analysis. *The International Encyclopedia of Political Communication*, 1–10.

Öner, G. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 'okul dışı tarih öğretimi'ne ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, *4*(1), 89-121.

Özkan, U. B. (2020). *Eğitim bilimleri araştırmaları için doküman inceleme yöntemi.* Pegem Akademi.

Savenije, G. M. and de Bruijn, P. (2017). Historical empathy in a museum: uniting contextualisation and emotional engagement. *International Journal of Heritage Studies*, *23*(9), 832-845. http://dx.doi.org/10.1080/13527258.2017.1339108

Seidel, S. ve Hudson, K. (1999). *Müze eğitimi ve kültürel kimlik*. Bahri Ata (Çev.). (Yayına hazırlayan: Bekir Onur). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müze Eğitimi Anabilim Dalı Yayınları. No: 1.

Seyhan, A. (2020). Öğretmen adaylarına göre sosyal bilgiler dersinde okul dışı öğrenmenin etkililiği. *Turkish Journal of Educational Studies*, *7*(3), 27-51.

Tekeli, İ. (1998). *Tarih bilinci ve gençlik*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tuncel, G. ve Dolanbay, H. (2020). Sınıf dışı öğretim teknikleriyle sosyal bilgiler öğretimi. Sever, R., Aydın, M. ve Koçoğlu, E. (Edt.). *Alternatif yaklaşımlarla sosyal bilgiler eğitimi* (s. 341-397). Pegem Akademi.

Üztemur, S., Dinç, E. ve Acun, İ. (2018a). Sosyal bilgiler öğretiminde müze ve tarihi mekân kullanımının 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler algısına etkisi: Bir eylem araştırması. *Kurumsal Eğitimbilim Dergisi*, *11*(1), 135-168.

Üztemur, S., Dinç, E. ve Acun, İ. (2018b). Müzeler ve tarihi mekânlarda uygulanan etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin sosyal bilgilere özgü becerilerinin geliştirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *46*, 294-324.

Watkins, R., West-Meiers, M. and Visser, Y. L. (2012). *A guide to assessing needs: Essential tools for collecting information, making decisions, and achieving development results*. The World Bank.

Yeşilbursa, C. C. (2008). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımı. *TÜBAR, XXIII*, 209-222.

Yılmaz, K. ve Şeker. M. (2011). İlköğretim öğrencilerinin müze gezilerine ve müzelerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasına ilişkin görüşmelerin incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, *9*, 21-39.